

## ЧЛАНЦИ

Јован Р. БОЈОВИЋ

### ТИТО У ЦРНОЈ ГОРИ 1940. ГОДИНЕ

Тито је први пут дошао у Црну Гору почетком августа 1940. године. Он је тада присуствовао Покрајинској конференцији КПЈ за Црну Гору, Боку, Санцак, Косово и Метохију (у документима познатој као Осма). Био је то први случај у двадесетогодишњем периоду постојања партијске организације у Црној Гори да њеној конференцији у условима илегалног рада присуствује генерални секретар Комунистичке партије Југославије.

Од доласка на чело Партије Тито је посвећивао значајну пажњу и револуционарном покрету и раду Партије у Црној Гори, што није био случај са руководством у претходном периоду. С обзиром на неразвијене саобраћајне везе и велику предострожност полицијских органа, Титов долазак у Црну Гору био је тада веома напоран и ризичан. Још од 1934. године на списковима свих полицијских установа у Црној Гори било је име Јосипа Броза, са упозорењем: уколико се открије, да се ухапси и под јаком стражом спроведе у Управу полиције на Цетиње.<sup>1</sup> Но, без обзира на све тешкоће и опасности, Тито је одлучио да присуствује покрајинској партијској конференцији, како би се на лицу мјеста што боље упознао са стањем револуционарног покрета и радом партије у Црној Гори. Конференција је била дио припрема за Пету земаљску конференцију КПЈ, (од маја до септембра 1940. године покрајинске партијске и скојевске конференције одржане су у свим југословенским покрајинама), а одржана је у Барама Жугића (околина Жабљака) од 7. до 9. августа 1940. године.<sup>2</sup>

Прије но што су почеле припреме за одржавање конференције, у Црну Гору су послати на рад професионални партијски активисти Крсто Попивода делегат (инструктор) СК КПЈ и Владо Поповић делегат (инструктор) СК Скоја. Од децембра 1939. до јула 1940. године Попивода је на територији Покрајинског коми-

<sup>1</sup> Види: Ј. Р. Бојовић, Распис банске управе Зетске бановине из 1934. године за Јосипом Брозом, Историјски записи 1977/2.

<sup>2</sup> Батрић Јовановић, *Комунистичка партија Југославије у Црној Гори 1919 — 1941*, Војно дело, Београд 1959, стр. 228.

тета КПЈ за Црну Гору, Боку, Санџак, Косово и Метохију одржао низ састанака са појединим активистима, руководством партијских организација и самим организацијама. Том приликом је одржао низ предавања активистима и организацијама о организационим питањима партије. Исто тако је тијесно сарађивао и са покрајинским руководством.<sup>3</sup> У том периоду у Црној Гори је повремено боравио и Иван Милутиновић, члан Централног комитета КПЈ. Повремено су долазили и други црногорски партијски активисти, који су радили у другим крајевима Југославије. Доласком Попиводе, Поповића, Милутиновића и других активиста кадровски је појачано партијско и скојевско руководство у Црној Гори. Они су узели активног учешћа и у припремама покрајинске конференције. Осим тога, Покрајински комитет био је у сталном контакту са Централним комитетом и Титом било посредно или непосредно.

Током фебруара Црну Гору је посјетио и Едвард Кардељ. Он се у Подгорици састао са неким члановима покрајинског руководства, као и са неким партијским активистима. Стални контакти са Централним комитетом и истакнутим партијским активистима имали су и те како утицаја на јачање револуционарног покрета у Црној Гори у том периоду.

Припреме за покрајинску конференцију почеле су у априлу 1940. године. У току маја, јуна и јула одржане су мјесне, окружне и обласне конференције на територији Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку, Санџак, Косово и Метохију. Поред осталог, на њима су изабрани и делегати за Покрајинску конференцију.

Секретаријат Покрајинског комитета у заједници са Иваном Милутиновићем поставио је питање мјеста одржавања покрајинске конференције. Након консултације, одлучено је да се конференција одржи у околини Жабљака. Тада је у Подгорици радио истакнути комуниста Богдан Котлица. Он се прихватио задатка да одреди мјесто и зграду и да изврши техничке припреме (прихватање делегата, смјештај и исхрану) за одржавање конференције.<sup>4</sup> Био је то израз великог повјерења у партијску организацију дурмиторскога краја, као и њене пуне одговорности.

Током јула Котлица је у Жабљаку и околини радио на припремама. Пошто су нађени погодна мјеста и зграда, једна група најповјерљивијих комуниста одређена је за прихватање делегата и њихово довођење у зграду у којој ће се одржати конференције, као и за постављање стража у ближој и широкој околини. Све је то било добро и замишљено и организовано. Неколико дана

<sup>3</sup> Крсто Попиводе, Сјећања дата аутору.

<sup>4</sup> Влажо Јовановић, Сјећања дата аутору 1970; Вожо Љумовић, Сјећања дата аутору 1970.

уочи конференције у Жабљак је допутовао Иван Милутиновић, а затим Крсто Попивоца и Владо Поповић.<sup>5</sup>

Секретаријат Покрајинског комитета за Црну Гору био је обавијештен да ће конференцији присуствовати неки од чланова Политбироа или Централног комитета. Није се знало да ће то бити генерални секретар КПЈ. Да ће Тито присуствовати конференцији знао је само Иван Милутиновић, који је због тога и дошао раније у Жабљак.

Да присуствује покрајинској конференцији у Црној Гори Тито је одлучио највјероватније у јулу 1940. године. Хтио је да се са стањем револуционарног покрета и КПЈ у Црној Гори упозна на лицу мјеста. Истина, он је добијао редовно информације о томе, и знао је да је покрет у сталном успону. Он је на вријеме интервенисао када су били у питању пропусти ширег значаја, као на примјер парола о демобилизацији, априла 1940. године, која је у вријеме припрема била већ превазиђена. Осим тога, покрет у Црној Гори није био оптерећен неслагањем у покрајинском руководству све до масовнијег откривања (провале) 1936. већег броја партијских организација, до хапшења Адолфа Мука и до његовог слабог држања пред полицијом 1937. године, до појаве фракције Петка Милетића, почетка извјесног групашења и међусобног оптуживања између појединаца и у појединим партијским организацијама. Све је те појаве требало на вријеме уклонити, како би покрет добио још јачи замах. Рачунајући да ће се на лицу мјеста најбоље упознати са свим наведеним и другим питањима, Тито је одлучио да присуствује конференцији, као што је прије тога присуствовао Покрајинској конференцији за Далмацију, одржаној 2. августа у Сиројоју.<sup>6</sup> Та његова одлука била је од изузетног значаја за монолитност и даље снажење Комунистичке партије у Црној Гори.

У Црну Гору Тито је дошао 5 августа из Београда.<sup>7</sup> До Подгорице (Титограда) путовао је авионом. У Београду му је Коча Поповић дао адресу (јавку) на коју ће се јавити у Подгорици.<sup>8</sup>

Са аеродрома Тито је, као и остали путници, допутовао у град. Не питајући никога за улицу и адресу на коју је требало да се јави, сам је тражио и узгредно разгледао град у коме се нашао први пут. Адреса коју је тражио била је у ствари радња Сергија Станића. Препознавши њеног власника, Тито је рекао уговорену јавку. Добивши уговорени одговор (Станић је био раније обавијештен из Београда) успоставио је прву везу у Подгорици.

<sup>5</sup> Давид Лаушевић, Сјећања дата аутору 1977; Крсто Попивоца, Сјећања дата аутору 1970. и 1971. године.

<sup>6</sup> Перо Дамјановић, *Тито пред темама историје*, Институт за савремену историју, Београд 1972, стр. 140.

<sup>7</sup> Војо Љумовић, Сјећања дата аутору 1970; Ђина Челебић, *Инкогни-то у Подгорици, Побједа* од 18. септембра 1959.

<sup>8</sup> Исто, стр. 141; Убавка Вујошевић, *Тито у Београду, Политика* од 2. априла 1977.

ли.<sup>9</sup> Ово је била доста опасна јавка, јер је Станић био истакнути комуниста, познат и у Подгорици и у Црној Гори. Њега и његову радњу полиција је стално држала под присмотром. Због тога је постојала опасност да Тита полиција легитимише, да нешто посумња и да га ухапси. Опасност је била тим већа што су полицијски органи, почев од марта 1943. године, када је Тито прешао у илегалност, трагали за њим. Тражили су га и као Броза и као Тита. Најопасније потјернице су биле оне из 1937. и 1938. године. Почетком јуна 1937. године, наиме, Министарство унутрашњих послова Краљевине Југославије обавијестило је Краљевску банску управу Зетске бановине и Управу полиције у Цетињу о саставу Централног комитета, изабраног на IV земаљској конференцији КПЈ 1934, достављајући им списак водећих комуниста, на коме се налазило и име Јосип Броз. У том акту Министарство је наредило: уколико се неко са тога списка ухвати, било на основу препознавања или фотографија, да се „одмах ухапси и под јаким стражом спроведе Управи града Београда“. У том акту о Брозу је речено да се „креће под конспиративним именом „Тито“.<sup>10</sup> За Титом је потјерница расписана и у марту 1938. године.<sup>11</sup> С обзиром на ове околности, као и чињеницу да је Станић био познати комуниста, њихов сусрет могао је изазвати сумњу полицијских органа, а поготову њихових помагача. Тиме више што су се Станићу и раније јављали поједини комунисти, који су долазили са стране, ради успостављања веза са Покрајинским комитетом, што је полиција открила приликом познате провале једног броја партијских организација у Црној Гори 1936. године, и то не од Станића већ од лица која су знала нешто о тим везама. Истина, у радњи Станића су се окупљали подгорички комунисти, и то за полицијске органе није било неуобичајено, али је свако непознато лице морало бити „сумњиво“.

Тито је у Подгорици допутовао дан раније но што је било предвиђено,<sup>12</sup> па га Блажо Јовановић као организациони секретар Покрајинског комитета, тога дана није очекивао. Зато га није сачекао на одређену јавку, да би организовао његов даљи пут до Жабљака, како је било и припремљено.<sup>13</sup> Јовановић је, наиме, очекивао да ће делегат Централног комитета доћи на другу адресу, и то 6. августа. То је значило да је промијењена ранија одлука и о датуму доласка и о јавци, а о тој промјени Секретаријат Покрајинског комитета није био обавијештен. Према томе, Станић

<sup>9</sup> Божо Љумовић, Сјећања дата аутору 1970. и 1977.

<sup>10</sup> Архив за раднички покрет Београд (АРПБ), Фонд Министарства правде, 25.

<sup>11</sup> Убавка Вујошевић, Тито у Београду 1926 — 1944, *Политика* од 13. априла 1977.

<sup>12</sup> Лидија Јовановић, Путовање с Титом на конференцију, 40 година, Зборник сјећања активиста револуционарног покрета, књ. 4, Београд 1960, стр. 387—389.

<sup>13</sup> Блажо Јовановић, Сјећања дата аутору 1970.

је обавијештен другим каналом, а не од Јовановића, да му може доћи човјек на уговорену јавку и да му изађе у сусрет. Иначе Станић не би примио Тита — из разлога предострожности.

Тито је од Станића затражио да га повеже са Ристом Лекићем, кога је и раније познавао.

Приликом доласка Тито је у Станићевој радњи затакао неколико комуниста из Подгорице. Њих је Станић ангажовао да хитно пронађу Лекића како би дошао на одређено мјесто.

У вези са тим првим доласком у Подгорицу и Црну Гору и успостављањем везе са Станићем, Тито је касније, поред осталог, рекао:

„Ишао сам и у Црну Гору на партијску конференцију која је 1940. године одржана на Жабљаку. Било је врло интересно. Ишао сам авионом и када сам дошао у данашњи Титоград, тада Подгорицу, била је велика врућина. Дошао сам на јавку и када сам рекао једноме да сам тај и тај — нисам рекао ко сам, него: „Дошао сам’ и казао псеудоним, на основу кога је требало да јаве даље — он се наједном окренуо и свим осталим нешто шапнуо, тако да то није знао само један него сви. Тада су се разлетјели сви колико их је тамо било“.<sup>14</sup>

Политички и организациони секретар (Божо Љумовић, који се тада налазио на војној вјежби у Подгорици, и Блажо Јовановић) знали су на ће неко из Централног комитета („одозго“, како се то тада говорило) доћи и присуствовати конференцији. Блажо Јовановић је знао да 6. августа у Подгорицу треба да дође човјек на одређену јавку, па је организовано његово прихватање и обезбјеђење његовог пута до Жабљака и смјештај у Жабљаку,<sup>15</sup> али ни он, како рекосмо, није знао да ће то бити Тито.

Чињеница да је Тито дошао дан раније и да се јавио на другу везу изазвала је ужурбаност. Јер тада се радило у услови-ма илегалности, а полицијски органи и њихови сарадници будно су пратили и кретање подгоричких комуниста и њихово са-стајање са лицима са стране. Тито је, као искусни илгалац, хладнокрвно посматрао шта се око њега дешава. Запазио је да Станић и његови сарадници ужурбано раде како би га што прије повезали с Лекићем. Изненадило га је то што се Станић договара са неколицином комуниста, да се ради о човјеку који је дошао из Централног комитета којег треба што прије повезати с Лекићем. Али ни за тренутак није посумњао у њихову оданост и пожртвованост.

Као обични „грађанин на пропутовању“ Тито је дошао у кућу гдје је становао Лекић. Ту су се састали. Лекић је као секретар Окружног комитета КПЈ за Подгорицу био упознат са

<sup>14</sup> Јосип Броз Тито, *Говори и чланци*, Напријед — Загреб 1959, књ. 8, стр. 117 — 118.

<sup>15</sup> Б. Јовановић, Сјећања дата аутору 1970.

припремама и мјесту конференције Он је информисао Тита и о стању Партије на територији комитета, као и важнијим питањима покрета у Црној Гори. Након краћег разговора, Тито је затражио од Лекића да га повеже са политичким и организационим секретаром (Љумовићем и Јовановићем) Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору

Љумовић се тада налазио на војној вјежби у Подгорици и Лекић га је брзо обавијестио, уз поруку да одмах изађе из круга касарне и јави се у договорени стан. Љумовић је, захваљујући личним и родбинским везама успио да добије дозволу за излазак. Јовановић је такође обавијестио.

Након тога одржан је састанак у стану Николе Ђаконовића, коме су, поред Тита, присуствовали: Љумовић, Јовановић и Лекић. На том састанку Тито је упознат са важнијим питањима из рада Партије и револуционарног покрета у Црној Гори. Такође је информисан о припремама и мјесту одржавања конференције. Ту су се начелно договорили и о дневном реду конференције, као и о главним референтима. Пошто је Љумовићу вјежба истицала тек кроз неколико дана а конференција била заказана за 7. август, на састанку је ријешено да он покуша да изађе прије, како би присуствовао конференцији као политички секретар. Ради сваке сигурности, одлучено је да политички реферат припреми и на конференцији поднесе Блажо Јовановић, о чему су се Љумовић и Јовановић и раније били договорили. На овом састанку било је разговора и о другим питањима, као о броју и саставу делегата, организовању њиховог пријема и смјештаја, заступљености појединих подручја са територије комитета и сл. На овом састанку је одлучено, ради веће сигурности, да Тито истог дана у пратњи већ одређених лица отпутује у Жабљак.<sup>16</sup>

Послије састанка, према договору, Тито је свратио у кафану „Корзо“. Испред хотела требао је да га прихвати шофер Њако Шарановић<sup>17</sup> са колима и да наставе пут према Даниловграду. Док се Тито задржавао у кафани, обезбјеђивао га је Периша Вујошевић, који је био добио задатак да по цијену живота не дозволи хапшење госта. Након краћег задржавања, Тито је изашао из кафане, сио у кола и са возачем отпутовао у правцу Даниловграда.<sup>18</sup>

Према ранијем договору и знаку распознавања, у Вељем Брду Титу и возачу Шарановићу прикључила се Лидија Јовановић. Њих троје су наставили пут према Жабљаку — преко Даниловграда, Никшића и Шавника. У Никшићу су се одморили у једној

<sup>16</sup> Б. Љумовић, Сјећања дата аутору 1970. и 1977; Б. Јовановић, Сјећања дата аутору 1970; Периша Вујошевић, Сјећања — АРПБ, МГ/2034.

<sup>17</sup> Погинуо у априлском бомбардовању Подгорице 1941. године.

<sup>18</sup> АРПБ, Ф. МГ/2034, Сјећање П. Вујошевића; Ђина Челебић, Инконтито у Подгорици, Побједа од 18. септембра 1959.

кафани. Истог дана увече стигли су у Жабљак и смјестили се у хотелу „Дурмитор“.<sup>19</sup>

Од Подгорице до Жабљака путовали су нормално. На путу их нико није контролисао. Једино што им се непредвиђено десило било је то што им је на релацији Шавник — Жабљак дошло до квара на колима. Возач је почео да ради на отклањању квара. Тада је и Тито изашао из кола и у заједници са возачем отклонио квар. Потом су наставили пут.<sup>20</sup> У случају да их је зауставила жандармерија било је договорено шта да кажу, шта су по средству и гдје путују.



Легитимација са којом је Тито боравио у Црној Гори 1940. године

Сходно замисли, Лидија Јовановић је била обавијештена да са гостом треба да одсједне у хотелу „Дурмитор“. Њих је тамо требало да сачека Иван Милутиновић. Међутим, како су они стигли дан раније, Иван се није то вече појављивао у хотелу. Они су се обратили портиру хотела и добили смјештај.<sup>21</sup> Наиме, Богдан Котлица је био већ уредио да комуниста Комнен Церовић буде „портир“, да за одређене ноћи резервише двије собе и не тражи

<sup>19</sup> Ј. Јовановић, м. дј.

<sup>20</sup> Исто.

<sup>21</sup> Исто.

легитимације од лица која ће бити у њима. Иначе, хотел је држао Стојан Церовић, па није било тешко уредити да Комнен, као његов рођак, врши дужност портира. Иако те вечери није очекивао те госте, Церовић је претпостављао да би то могли бити управо они па им није ни тражио личне исправе. Иначе хотел је тих дана био пун гостију са стране, јер је то вријеме највеће туристичке сезоне у Жабљаку. Сјећајући се тадашњег боравка у овом хотелу, Тито је приликом прославе 30-годишњице Покрајинске конференције (1970. године у Жабљаку, поред осталог, рекао:

„Ја сам овдје одсјео у хотелу, који је касније спаљен. Хотел је био пун београдске буржоазије, у којој је сигурно било и шпијуна. Али, ипак ниједан учесник конференције није тих дана пао у руке непријатеља, јер је у црногорској Партији било створено јединство“.<sup>22</sup>

Тек сјутрадан, 6. августа, Иван Милутиновић је дошао у хотел, гдје се и састао са Титом. Милутиновић се тада изненадио, јер је Тита очекивао 6. увече, како је и било раније договорено. Након краћег задржавања, напустили су хотел и пошли у центар Жабљака, гдје су свратили у кафану Виде Таушан. Одатле су наставили пут у Баре Жугића.

Након дугог трагања дошли смо до копије легитимације са којом је Тито тада дошао у Црну Гору. Тито је то олакшао, пошто је једном приликом рекао да је на „Осму партијску конференцију дошао из Београда као инжињер Бабић“.

Легитимација носи број III—030117 и на њој је службено лице уписало: „Инг. Славко Бабић“, а као очево име: „покојни Анте“. Датум издавања: 17. II 1940. На страни гдје је Титова фотографа ударена су два печата, а испод фотографије (гдје пише „Потпис имаоца легитимације“) Тито је лично написао: „Инг. Славко Бабић“.

Историјат ове Титове легитимације веома је интересантан. Њу је набавио у Сињу Владо — Владимир Поповић. Наиме, он се преко везе обратио партијској организацији у Сињу да хитно направи једну путну исправу. Веза је ишла преко професорице Злате Шеговић, члана Среског комитета КПЈ за Сињ. Она се повезала са Тадијом Анушићем и Вицком Буљаном, па су се договорили како да дођу до тражене легитимације. Буљан је пошао у зграду општине, звану „Палаћина“. Процедура око издавања легитимације била је врло кратка. „Чуј, рече Вице — донеси једну празну легитимацију, дај тинту, колу (љепило), ножице, бушту (држало и перо) и тимбар (печат). На њој напиши липо инг. Славко Бабић. То је један мој пријатељ. Удри печат, а метнит ћемо датум издања 17. вељаче 1940“. Тако су Тадија Анушић секретар Среског комитета КПЈ, подначелник „Црвене општине“; са Златом Шеговић и Вицом Буљаном у Сињу дошли до легитимације, коју су преко

<sup>22</sup> Тито, Говор у Жабљаку 7. августа 1970. *Политика* од 8. августа 1970.



везе у Загреб доставили Владу — Владимиру Поповићу.<sup>23</sup> Са том легитимацијом Тито је и допутовао и боравио у Црној Гори 1940. године.

Када су допутовали у Жабљак и смјестили се у хотелу, Тито је показао ту легитимацију Лидији Јовановић како би она знала „његово име“ у случају контроле од стране полиције, јер су путовали као „рођаци“. Она тада није знала да путује са генералним секретаром Комунистичке партије Југославије. Знала је да је тај човјек неки високи партијски функционер, али правила конспирације нијесу дозвољавала ни да се пита нити да се казују име и функција у Партији. Она је то сазнала тек када се Иван Милутиновић срео са Титом у хотелу, када га је ословио са *друже Тито*

Конференција је почела 7. августа у Барама Жугића.<sup>24</sup> Прије почетка рада Конференције одржан је састанак, коме су присуствовали: Тито, И. Милутиновић, К. Попиводе, В. Поповић и присутни чланови Покрајинског комитета. На том састанку је утврђен дневни ред Конференције, главни референти, начин рада, начин избора председништва Конференције и друго.

Конференцији су присуствовали делегати са читаве територије Покрајинског комитета, генерални секретар Комунистичке партије Југославије Тито, члан Централног комитета КПЈ Иван Милутиновић, делегат ЦК КПЈ Крсто Попиводе и делегат ЦК Скоја Владо Поповић. Делегата је било: 21 изабрани, 12 оних који су дошли по партијској функцији и један као посматрач (Богдан Котлица). Свега је присутних било 34 лица, међу којима и једна жена (Лидија Јовановић).<sup>25</sup>

Конференција је трајала три дана. Поднесени су реферати: политички, организациони, о синдикатима, о Скоју, о селу, о раду партије женама. Вођена је жива дискусија о низу питања из рада Партије и револуционарног покрета у Црној Гори. Тито је узео активног учешћа у раду Конференције. Он је говорио о низу питања. Присутне је упознао са стањем у Комунистичкој партији,

<sup>23</sup> Легитимација за Тита, *Порука борца*, гласило опћинских одбора СУВНОР-а Далмације од 25. свибња 1977.

<sup>24</sup> О датуму одржавања Конференције у сјећањима учесника и литератури постоје неслагања. П. Дамјановић и У. Вујошевић сматрају да је Конференција одржана 16 — 18. августа 1940. Батрић Јовановић наводи да је одржана 7 — 9. августа. Радећи дуго на прикупљању података о овој конференцији, о којој припремам и књигу, дошао сам до закључка — на основу сјећања Б. Јовановића, В. Љумовића, Д. Лаушевића, Л. Јовановић, К. Попиводе и других преживјелих учесника — да је Конференција одржана 7 — 9. августа. За утврђивање овог датума као основа ми је послужио датум изласка Б. Љумовића са војне вјежбе, јер је он преко везе успио да изађе два дана прије истека вјежбе. Према томе, датум Батрића Јовановића дат у поменутој књизи (иако не наводи изворе) сматрам да је тачан.

<sup>25</sup> Ј. Р. Бојовић, Политичка активност Комунистичке партије у Црној Гори уочи Пете земаљске конференције. *Историјски записи* 1972/1—2, стр. 55.

с односима са Коминтерном, с међународном политичком ситуацијом. Такође је указао на последице ранијих неслагања (фракција) у централном руководству, на њихово отклањање и монолитност Партије. Та објашњења била су драгоцјена за присутне, јер су из њих сазнали пуно истину о низу питања која су им до тада била мало или нимало позната. Титова дискусија много је допринијела успјеху Конференције. Учешће у њеном раду користило је и њему, пошто је из претходних извјештаја и обавјештења (од стране Покрајинског комитета и појединаца), из реферата и дискусије на самој Конференцији стекао ширу слику о стању Партије и уопште револуционарног покрета у Црној Гори. У току дискусије он је указао на многа важна питања из рада Партије у Црној Гори, на успјехе и на пропусте — било Партије у цјелини, било руководства, било појединаца у њиховом раду. Био је категорично против неслагања и њихових носилаца, Делегате је обавијестио о штетном раду појединаца у покрету, као Петка Милетића, Адолфа Мука и других. Поред осталог, Тито је указао на огромни значај јединства, дисциплине и одговорности у Партији.

Након тродневног рада, Конференција је једногласно усвојила Резолуцију, у којој су изложена основна питања, као: политичка ситуација, рад Партије и грешке у њему, задаци партијских организација и новог руководства, питање кадрова, рад међу омладином, рад у синдикатима, рад на селу, рад међу женама, техника и пропаганда, народна помоћ, борба против скупове и ратних лихвара. У склопу ових општих питања указано је и на низ питања значајних за будући рад Партије и револуционарног покрета у Црној Гори.<sup>26</sup> Конференција је на крају изабрала нови Покрајински комитет и делегате за Пету земаљску конференцију КПЈ.

Августовска покрајинска конференција имала је огроман значај за даљи рад Партије у Црној Гори. На њој су ријешена многа питања и једногласно усвојен програм будућег рада. По ширини и свестраности припрема, броју и саставу делегата, анализираних питања и донесених одлука, она се може упоредити са конгресом. Био је то јединствен и највећи скуп црногорских комуниста на покрајинском нивоу у међуратном периоду, и то уз присуство генералног секретара КПЈ.

Тито је био задовољан и успјехом Конференције и стањем Партије и покрета у Црној Гори.

Остао је у Жабљаку још један дан. Са њим су били Иван Милутиновић и Богдан Котлица.

Из Жабљака је Тито отпутовао 11. августа 1940. године у Пљевља, одакле је наставио пут до Рудога. Тиме је био и завршен његов боравак тада у Црној Гори. Пут до Пљеваља и од Пљеваља

<sup>26</sup> Архив Историјског института Титоград (АИИТ), II — 7 (1940), Резолуција.

до Рудог организовали су, преко веза, Милутиновић и Котлица.

Ово је била прва Титова посјета Црној Гори. Његова ширина погледа, познавање политичких и других питања, проницљивост, непосредност, принципијелност, хладнокрвност, хуманост, пажња, другарство, педантност и друге особине човјека и руководиоца остали су дубоко урезани у сјећањима учесника Конференције.

*Dr. Jovan R. Bojović*

### TITO AU MONTENEGRO EN 1940

#### R é s u m é

Tito se rendi pour la première fois illégalement au Monténégro en date du 5 août 1940. De Belgrade à Podgorica (Titograd) il voyagea par avion et ensuite en voiture jusqu'à Žabljak, accompagné du conducteur et d'une femme. A Bare Žugića, aux environs de Žabljak, il assista à la Conférence du Comité Régional du Parti Communiste de Yougoslavie. A cette conférence assistèrent 34 personnes avec le Secrétaire Général du Parti Communiste de Yougoslavie Tito à la tête. Les décisions de cette conférence étaient d'une très grande importance pour le travail ultérieur du Parti au Monténégro. Pendant ce séjour au Monténégro, Tito possédait des papiers d'identité au nom de l'Ingénieur Slavko Babić. Il resta au Monténégro du 5 au 11 août 1940.